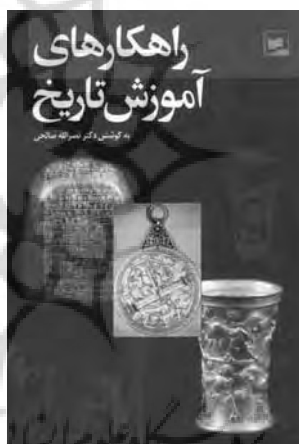

آموزش تاریخ

• نرگس کلاکی

■ راهنمای آموزش تاریخ

■ مؤلف نصرالله صالحی

■ تهران، نشر سورا، چاپ اول: ۱۳۸۷، تعداد صفحات: ۲۲۰

کتاب حاضر از ۱۸ مقاله در پنج بخش و یک مقدمه تشکیل شده است. مؤلف در مقدمه درباب آموزش تاریخ مقالات متعددی را از نویسندگان مختلف جمع‌آوری کرده است و بیان می‌دارد که تألیف این کتاب مزایای داشته است: اولاً نویسندگان این مقالات خود سال‌ها درگیر تدریس تاریخ بوده و هستند و آموزش با تجربیات آن‌ها آمیخته شده است؛ ثانیاً اغلب نویسندگان این مقالات از کارشناسان این رشته هستند؛ ثالثاً: تنوع موضوعی مقالات بسیار بالا است و هر مقاله به نوعی به جنبه‌ای از آموزش تاریخ می‌پردازد.

بخش اول کتاب حاوی سه مقاله است که بیشتر به مباحث نظری آموزش تاریخ پرداخته است. نویسنده ابتدا با آوردن مقاله‌ای به تعریف تاریخ و مورخ پرداخته است. در این مقاله نویسنده کتاب، تاریخ را آموختن گذشته برای فهمیدن زمان حال دانسته است که کمک بزرگی به درک درست از هویت خودمان می‌کند. وی نقش مورخ را مانند کارآگاهی دانسته که به هنگام تحقیق به گردآوری اطلاعات و طرح سئوالات مشغول می‌شوند. آن‌ها با استفاده از منابع متنوع، نه تنها گذشته را به دقت بازسازی می‌کنند بلکه می‌کوشند جوابی مناسب برای سئوالات مطرح شده خود پیدا کنند. مقاله‌ای دیگر به تشریح جایگاه درس تاریخ در نظام تعلیم و تربیت اشاره کرده است. نویسنده مقاله، تاریخ را موضوعی تلفیقی می‌داند که نه تنها جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و حقوقی زندگی گذشته را شامل می‌شود، بلکه توسعه‌ی علمی، ادبی و هنری را نیز دربرمی‌گیرد. بر این اساس، تاریخ می‌تواند اساس برنامه‌های درسی در مدارس باشد که موضوعات مختلف را به هم پیوند می‌زند. نویسنده دو عامل را بر شیوه‌هایی که معلم به کار می‌برد، مؤثر می‌داند: ۱- کودک یا دانش‌آموز و توانایی‌های محدود او ۲- ماهیت موضوع یا مهارتی که درصدد آموزش آن هستیم. آمیزه‌ای از این دو عامل، تعیین‌کننده شیوه‌ی تدریس است. در مورد تاریخ شیوه‌های تدریس ما تا حدودی به دیدگاه‌هایمان نسبت به ماهیت موضوع و نظرمان بستگی دارد. تعدادی از این اظهارنظرها در مورد ارزش تاریخ در تعلیم و تربیت سه دیدگاه را مطرح کرده‌اند: ۱- دیدگاهی که معتقد است وجود تاریخ در تعلیم و تربیت، حیاتی است. تاریخ داستان رشد و توسعه، تکامل و

محفوظات، انجام نمی‌دهند. حفظ کردن معضل درس تاریخ نیست، زیرا فراموشی آموخته‌ها مشکلی است که برای همه‌ی دوسر وجود دارد. حتی بسیاری از افراد، صرف نظر از علمی که فرا می‌گیرند، دارای حافظه قوی و پایداری نیستند. از آن‌جا که همه مطالب بسیاری را فرامی‌گیرند، ولی آن‌ها را برای همیشه در حافظه خود نگه نمی‌دارند، حفظ کردن معضل درس تاریخ نیست. لذا برای کم شدن معضلات حفظ کردن باید زمینه فعال ساختن دانش‌آموز را در درس تاریخ فراهم نمود. در حقیقت با تجربی کردن آموزش تاریخ و افزایش سهم مشاهده و معاینه، از اتکای صرف به کتاب و حافظه خودداری می‌کنند. در چنین حالتی دانش‌آموز خود را از نزدیک با رخدادها و آثار تاریخی در تماس قرار می‌گیرد و سعی می‌کند به جای آن‌ها اندیشه و قضاوت کند. راه حلی که برای رفع مشکل حفظ کردن وجود دارد صرف نظر از ارائه اخبار بسیار جزئی و خاص است، زیرا هر اندازه که واقعه‌ای جزئی و شخصی‌تر باشد، امکان فراموشی آن بیشتر است و هر کتاب درسی که بر این اساس نوشته شده باشد ناگزیر به ارائه‌ی مطالب بسیار زیادی خواهد بود. لذا اگر به جای وقایع جزئی که متضمن ذکر سنوات، اسامی اشخاص، مکان‌ها و غیره است به طور کلی و نوعی وقایع ادوار تاریخی بسنده شود، به مقدار زیادی از فشار حفظ کردن خواهد کاست. نکته‌ی آخری که در زمینه کم شدن مشکلات حفظ کردن می‌توان به آن اشاره کرد، فعال ساختن دانش‌آموز در درس تاریخ است. در بسیاری از کشورهای جهان با تأکید بر ابعاد اجتماعی و تمدنی تاریخ و نیز ارتباط دادن درس تاریخ با زندگی فردی و اجتماعی دانش‌آموز، عرصه‌ی اجتماع و دوره‌ی زندگی دانش‌آموز را به صورت میدان و آزمایشگاهی برای کشف و درک مستقیم و مستقل علم تاریخ درآورده‌اند. درحقیقت با تجربی کردن آموزش تاریخ و افزایش سهم مشاهده و معاینه، از اتکای صرف به کتاب و حافظه خودداری می‌کنند.

نویسنده در بخش دوم کتاب به روش آموزش تاریخ در مدارس می‌پردازد. در ابتدا با ارائه‌ی مقاله‌ای به نحوی آموزش تاریخ در مدارس ابتدائی اشاره می‌شود. از آن‌جا که دوره‌ی ابتدائی، اهدافی کلی نظیر توانایی خواندن و نوشتن، آمادگی برای زندگی اجتماعی، علاقه پیدا کردن به میهن و... دارد؛ هر یک از درس‌هایی که در پایه‌های متفاوت

خاستگاه آن محیط است ۲- تاریخ واسطه تقابلی که با زمان حال دارد، جالب و ارزشمند است چرا که متفاوت بودن زمان حال و گذشته‌ی ما را قادر می‌سازد با دیدگاهی جدید به زمان حال بنگریم. ۳- تاریخ به عنوان شاخه‌ای از جامعه‌شناسی با دقتی بیشتر، قوانین حاکم بر کل رفتار اجتماعی را مشخص می‌کند. و شناخت آن‌ها، ما را قادر می‌سازد تا در برخورد با آینده عاقلانه‌تر عمل کنیم. هدف از این سه نگرش در تدریس تاریخ و نظریات وابسته به آن‌ها در ارتباط با ماهیت تاریخ، بسیار متفاوت است. این تصور در مورد تاریخ وجود دارد که حکایتی است، در مورد این که زمان حال چگونه رشد و تکامل یافته و چگونه می‌توان آن را در هر بخش از حال که مایل باشیم، به کار ببریم. مطالبی که در این سه دیدگاه وجود دارد این است که تاریخ چیزی نیست که در عصر حاضر وجود داشته باشد، بلکه آن است که ما فکر می‌کنیم باید وجود داشته باشد مانند مشارکت‌های بین‌المللی. در این ارتباط دو نوع تاریخ یا کاربرد گذشته وجود دارد. نخست این که، بررسی تکامل برخی عقاید سیاسی در طول زمان امکان پذیر است. دوم این که امکان دارد گذشته را تحریف کرد، در پایان مقاله نویسنده به نقش تاریخ و این که باید در مدارس این عادت در دانش‌آموزان ایجاد شود که تاریخ را به منظور لذت بردن مطالعه کنند تا دانش‌آموزان پس از اتمام تحصیل از مزیت آن بهره‌مند شوند تمام این سه نظریه توجیه عملی و سودجویانه راجع به تاریخ در امر تعلیم و تربیت، ارائه می‌دهند و تمام این سه نظریه به طور تلویحی این فرضیه را مردود می‌شمارند که ما می‌توانیم از تاریخ به عنوان چیزی که باید به خاطر خودش مورد مطالعه قرار گیرد، دفاع کنیم. سرانجام آن که، تاریخ، موضوعی تلفیقی است نه تنها از جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و حقوقی زندگی گذشته بلکه توسعه علمی، ادبی و هنری را نیز دربر گرفته یا می‌تواند دربرگیرد. در این حالت، تاریخ می‌تواند اساس برنامه‌ای درسی در مدارس باشد. که موضوعات مختلف را به هم پیوند زده و می‌تواند در تقسیم زمینه‌های تخصصی و موانع درسی، جهت تجهیز و تحلیل کمک شایانی نماید. در مقاله‌ی دیگر این کتاب به مسأله‌ی حفظ کردن درس تاریخ و ابعاد مختلف آن اشاره شده است. تصور بسیاری از مردم این است که تاریخ «حفظی» است و بسیاری از معلمان و دانش‌آموزان کاری جز حفظ کردن و ارزیابی

تدریس فعال، تدریسی است که دانش‌آموزان را به اتخاذ موضعی فعال و ذهنی در مواجهه با موارد تاریخی تشویق می‌کند. یادگیری فعال، مهارت‌های فکری دانش‌آموزان را توسعه می‌دهد

آموزش تاریخ

ایجاد انگیزه به وسیله‌ی هدایت تخیل تاریخی، از دیگر کاربردهای تخیل در آموزش تاریخ است. در این زمینه، تاریخ با دو مقوله‌ی هنر و قصه ارتباط می‌یابد

درک علیت همان مفهوم چرایی و چگونگی هر حادثه‌ای است. که در کتاب چهار نوع علت مورد توجه قرار گرفته است. نویسنده در مقاله‌ای دیگر به هدف و فایده تاریخ پرداخته است و اشاره شده است که در آن کتاب‌ها سه هدف دنبال می‌شود ۱- آشنا ساختن دانش‌آموزان با اوضاع و احوال گذشته ۲- شرح وقایع و رویدادهای جهانی و تشریح عواقب زیان‌بار توسعه‌طلبی برخی دولت‌های سلطه‌گر ۳- تقویت قدرت درک و استدلال دانش‌آموزان نسبت به مسائل گذشته و حال ۴- ایجاد روحیه‌ی حق‌طلبی و باطل‌ستیزی و زمینه‌ساختن حقایق. در قسمت دیگر به محتوای درسی کتاب‌ها در سه مقطع راهنمایی اشاره شده است. و با ذکر روش‌هایی برای می‌توان به اهداف آموزش تاریخ پرداخت و معلم از چه شیوه‌ها و ابزارهای می‌توان آموزش دهد. نویسنده‌ی مقاله رایج‌ترین روش‌های آموزش تاریخ را که در مقاطع مختلف تحصیلی به کار گرفته می‌شود، ۴ شیوه می‌داند ۱- روش سخنرانی ۲- روش روخوانی ۳- روش کنفرانس ۴- پرسش و پاسخ محض

با بررسی‌هایی که صورت گرفته است، بهترین شیوه برای تدریس معلم جداول آموزشی طراحی شده است که موضوعات درسی به صورت خلاصه در آن‌ها آورده می‌شود. در واقع می‌توان گفت الگوی مناسب برای روش تدریس، روش مشارکتی است که در این قسمت به ویژگی‌های آن پرداخته شده است. این شیوه از مهم‌ترین راهکارها برای ارائه‌ی درس است.

بخش سوم کتاب. در مقدمه این بخش به بیان و نقش شخصیت‌ها پرداخته شده است نویسنده در این باره اشاره می‌کند که. بحث شخصیت‌ها در تاریخ یکی از بحث‌های اساسی در حوزه‌ی فلسفه تاریخ است. پس باید در مطالعه‌ی زندگی شخصیت‌ها و اقدامات آن‌ها باید انصاف پیشه کرد و حسن و قبح آن‌ها را باید دید. شناساندن شخصیت‌های مهم به ویژه قهرمانان ملی در ارتقای روحیه‌ی ملی نسل جوان و هویت‌بخشی به آنان اهمیت بسیار دارد. در این باره مجموعه‌های مختلفی تألیف شده است که حاکی از علاقه و شیفتگی مردم ایران به آگاهی از سرگذشت بزرگان این سرزمین است. مؤلف در مقاله‌ای دیگر با ذکر ایفای نقش در مدرسه، این روش را از راهکارهای مناسب برای آموزش می‌داند چرا که این مسأله سبب می‌شود تا دانش‌آموزان وادار شوند در مورد نقش‌ها و انگیزه‌های شخصیت‌های تاریخی بیندیشند.

آن ارائه می‌شود، برای تحقق بخشی از آن اهداف است. از آن‌جا که همه دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی به دوره‌ی راهنمایی راه نمی‌یابند و با توجه به برنامه‌ی هفتگی مدارس، محدوده‌ی مشخصی برای هر درس وجود دارد، ارائه آموزش تاریخ در دوره‌ی ابتدایی ضروری است. در ادامه کلیاتی درباره‌ی روش تدریس تاریخ ارائه شده است نویسنده اشاره می‌کند تا زمانی که معلم تاریخ به تاریخ علاقه‌مند نباشد، نمی‌تواند تاریخ را تدریس کند. لذا پیشنهاد می‌شود تا با ارائه‌ی طرح درس، هدف آن را به دانش‌آموزان اعلام نمایند. البته طرح درس تنها ذکر هدف درس نیست؛ بلکه منظور این است که کلیه‌ی فعالیت‌هایی را که قرار است در کلاس انجام شود، از قبل مشخص کرده و درباره‌ی آن اندیشیده شود. لذا برای چگونگی تدریس تاریخ ۹ راهکار نشان داده می‌شود. واقعیت این است که نمی‌توان از دانش‌آموز دوره‌ی ابتدایی انتظار داشت بدون مقدمات لازم، به سادگی تاریخ گذشته را تصور کند و معنای آن‌ها را دریابد این کار باید به تدریج صورت پذیرد که از مهم‌ترین اصول یادگیری در تاریخ است. بنابراین باید به مقولاتی چون مکان، زمان، تغییر (شرایط جامعه) و توالی که از مهم‌ترین رکن‌های آموزش تاریخ هستند، توجه جدی داشت. نویسنده در انتها به ارزشیابی درس تاریخ می‌پردازد و آن را رکنی از ارکان آموزش می‌داند که با هدف‌های آموزشی و روش‌های تدریس، پیوند بنیادی دارد که در این نوشتار به انواع ارزشیابی، رابطه‌ی ارزشیابی درس تاریخ با طبقه‌بندی هدف‌های تربیتی، ارزشیابی پایانی امتحانی اشاره شده است.

هم‌چنین به عناصر سه گانه زمان، مکان و علیت در کتاب‌های تاریخ راهنمایی پرداخته شده است اهمیت این سه رکن به این دلیل است، که در پیدایش هر حادثه تاریخی حضور دارند. مؤلف برای این که دانش‌آموزان بتوانند به آسانی مطالب تاریخی را درک کنند به ذکر سه عنصر در کتاب‌های تاریخ هر سه مقطع راهنمایی اشاره کرده است. در مقطع اول راهنمایی توجه به نقشه‌های تاریخی که در داخل کتاب آمده است، به وسیله‌ی این نقشه‌های سیاسی می‌توان تقسیمات داخلی و اداری کشور را مشخص می‌کند.

از اهداف درس تاریخ در سال دوم راهنمایی درک تأثیر زمان و کارکرد آن در تاریخ است. در واقع دانش‌آموزان با زمان انضمامی آشنا می‌شوند. در کتاب تاریخ سوم راهنمایی درک قاعده‌ی علیت در تاریخ است.

گفتار و نوشتار همیشه به‌عنوان یکی از روش‌های اساسی تدریس تاریخ باقی خواهند ماند، اما با وسایل کمک آموزشی دیداری تکمیل می‌شوند

آموزش تاریخ

با قوه‌ی تخیل همراه شود، قدرت شگفت‌انگیزی به دست می‌آورد. تأکید بر به کارگیری مواد و منابع دست اول تاریخی، در توسعه، تقویت و هدایت قوه‌ی تخیل به کارآمدی آن‌ها نظر دارد و گرنه هر پدیده‌ای می‌تواند تخیل‌برانگیز باشد. کلیه‌ی پدیده‌های مادی و معنوی و نیز طبیعی و مصنوعی می‌توانند محرک تخیل و موجب تصورات انسان شوند. در آموزش تاریخ نه تنها تاریخ نفی نمی‌شود، بلکه بر به کارگیری توسعه، تقویت و هدایت آن تأکید می‌شود. برای این منظور، توسعه دانش تاریخی و تعمیق قواعد استدلال مدنظر قرار می‌گیرد تا از قوه‌ی تخیل هم در فضاسازی تاریخی، هم در ادراک تاریخی و هم الهام‌گیری از آن و سرانجام انس با تاریخ بهره‌گیری شود.

در قسمتی دیگر از کتاب به کاربرد زبان در آموزش تاریخ می‌پردازد. زمانی که لغات به کار می‌روند معانی را برای شنونده تداعی می‌کند. وی قبلاً این لغات مشابه را در متون دیگر به کار برده و این همان ارتباط و انتقال معانی است. مورخ باید همیشه به یاد داشته باشد که لغت در یک سند مکتوب فقط یک نشانه است و امروزه ممکن است مجموعه‌ای بسیار مختلف از مفاهیم و مصادیق را دربرگیرد. موقعیت و بافت زبانی که لغت در آن به کار می‌رود، با گذشت زمان دچار نوسان شده و تغییر می‌کند. لذا باید آموزش تاریخ شامل رعایت برخی اصول مشخص باشد. معلم باید از وجود کلماتی که باعث بروز مشکلاتی برای دانش‌آموز می‌شود، آگاه باشد معلم می‌تواند لغاتی را به دانش‌آموزان ارائه کند که معنای جدید آن لغات را می‌دانند یا می‌تواند خود آن لغات جدید را آموزش دهد. درنهایت این واقعیت که دانش‌آموزان مفاهیم وابسته به دانش قبلی خود را در ذهن مجسم می‌کنند، مسئولیت شناخت دانش‌آموزان و آگاه بودن از زمانی را که در آن زندگی می‌کنند بر عهده معلم می‌گذارد.

بخش چهارم کتاب به وسایل کمک آموزشی اشاره می‌کند. نویسنده کتاب با ارائه مقالاتی در این باره از جمله اتاق تاریخ معتقد است که اتاق تاریخ باید بزرگ‌تر از یک اتاق درس معمولی باشد و از تجهیزات مناسبی بر خوردار باشد. در مقاله‌ای دیگر اشاره به برخی از وسایل کمک آموزشی دیداری از جمله نشان دادن تصاویر در کتاب‌های درسی هدف از این کار کمک به توضیح و روشن ساختن متن تاریخی است. نویسنده در ادامه بیان می‌دارد که گفتار و نوشتار همیشه به‌عنوان یکی

آنان با باسازی رویدادهای تاریخی در مقایسه با یادگیری وقایع، علل و پیامدهای آن‌ها آن هم از طریق کتاب، تخته سیاه و یا گوش دادن به آموزگار تاریخ را بهتر می‌فهمند. اما مسأله دیگر ساختارگرایی در بافت تدریس است طرفداران این مسأله باور دارند یادگیری فرایندی است که در آن دانش‌آموز اطلاعات تازه‌ای دریافت می‌کند و با استفاده از دانش قبلی خود نسبت به موضوع، اطلاعات جدیدی را دریافت می‌کند. نویسنده در جای دیگر به مفهوم یادگیری فعال می‌پردازد و آن را اصطلاحی کلی می‌داند که گستره‌ای از نظریات مرتبط با یادگیری و تدریس، از جمله یادگیری کنجکاوانه، کار تحقیقاتی، یادگیری متمرکز، یادگیری اکتشافی، گروه کوچک کاری و... را پوشش می‌دهد و نظر این گروه آن است که دانش‌آموز، مسئول پیشرفت فعالیت است. درواقع تدریس فعال، تدریسی است که دانش‌آموزان را به اتخاذ موضعی فعال و ذهنی در مواجهه با موارد تاریخی تشویق می‌کند. یادگیری فعال، مهارت‌های فکری دانش‌آموزان را توسعه می‌دهد. البته نویسنده اذعان می‌دارد بازی‌های ایفای نقش، رویکردی ساختارگرایانه در تدریس تاریخ ارائه می‌دهند و می‌توانند راه‌های متفاوتی را برای انتقال دانش تاریخی به دانش‌آموز باشند. در پایان این بحث نمونه‌هایی از بازی‌های ایفای نقش در استفاده‌ی روش تدریس بیان شده است.

در کتاب مذکور در مقاله‌ای به چگونگی به کارگیری قوه تخیل در آموزش تاریخ اشاره شده است. نویسنده عنوان می‌کند که تنها راه با گذشته بخش‌های از تاریخ، تخیل است. وقایع تاریخی پس از وقوع، به تدریج به زمان گذشته وارد می‌شوند و از گذشته قریب به گذشته بعید سیر می‌کنند. گذشت زمان و عوامل گوناگون، سرانجام وقایع را معدوم می‌سازد، تا جایی که گاه چیزی از آن‌ها باقی نمی‌ماند. اگر آثار و اخبار باقی‌مانده از واقعه‌ای به عنوان شواهد و مدارک به عقل امکان شناخت گذشته را بدهد، درک معقول تاریخ با مشکلی مواجه نخواهد شد. اما در غیر این صورت تخیل است که راه به دوردست‌های تاریخ و یا بخش‌هایی از تاریخ می‌برد که شواهد و مدارک کافی در دست نیست. ایجاد انگیزه به وسیله‌ی هدایت تخیل تاریخی از دیگر کاربردهای تخیل در آموزش تاریخ است. زیبایی رویاگونه دنیای خیال چون با تاریخ درآمیزد، انگیزه و جذابیت بسیار نیرومندی برای مطالعه تاریخ بوجود می‌آورد در این زمینه، تاریخ با دو مقوله‌ی هنر و قصه ارتباط می‌یابد. تاریخ چنان که

از روش‌های اساسی تدریس تاریخ باقی خواهند ماند، اما با وسایل کمک آموزشی دیداری تکمیل می‌شوند تدریس تاریخ سرشار از عباراتی است که از حد درک و تجربه‌ی دانش‌آموزان فراتر است. باید واژه‌های سیاسی، اقتصادی، هنری و فرایندهای صنعتی و کشاورزی را مورد استفاده قرار دهیم. اگر این عبارات واقعی و قابل درک باشند، باید آن‌ها را با مثال توضیح داد. باید دانش‌آموزان را به محیطی ببریم که نه تنها از لحاظ مکانی بلکه از لحاظ زمانی نیز ناآشنا باشد باید قوه‌ی تخیل دانش‌آموزان را تحریک کنیم و رشد دهیم. اکثر دانش‌آموزان هم‌چون شرح شفاهی به توضیحات تصویری نیز نیازمندند. بازدید از مکان‌های تاریخی مربوط به درس نیز می‌تواند در درک مطالب مؤثر واقع شود. هم‌چنین کاربرد تصاویر کوچک و بزرگ در کتاب‌های درسی از جمله وسایل کمک آموزشی به شمار می‌آیند که در روشن ساختن متن به دانش‌آموز کمک فراوانی می‌کنند. در بخش دیگری از این کتاب اشاره‌ای به موزه‌ها و بناها و مکان‌های تاریخی شده است. نویسنده معتقد است باید اصولی برای بازدیدها سازماندهی شود. برای کارشناسان آموزش و پرورش دو اصل حائز اهمیت باشد ۱- بازدید باید با تکالیف درسی به هم آمیخته شود ۲- دانش‌آموزان باید از روحیه اکتشاف و جست‌وجوگری برخوردار باشند هم‌چنین باید امکانات آموزشی مانند: سخنرانی در گشت و گذار، درس در کلاس موزه، کار در گالری‌ها و... در بازدید از بناها و آثار تاریخی وجود داشته باشد. صرف نظر از این که بازدید توسط معلم تدارک دیده شده است قبل از دیدار از بناها باید اطلاعاتی از قبل نسبت مکان تاریخی وجود داشته باشد. این عوامل کمک فراوانی به یادگیری تاریخ به دانش‌آموزان می‌کند.

در بخش آخر کتاب نویسنده به اهمیت قصه و داستان در آموزش تاریخ پرداخته است. نویسنده معتقد است که فرایند آثاری ویژه که مختص هر شخص است، پدید می‌آید. لذا هم داستان‌سرایی و هم شنیدن و خواندن داستان را می‌توان فرایندی به حساب آورد که در برگزیده‌ی نوعی تفکر خلاق است. ایگان (مورخ) برای درک تاریخی از چهار مرحله سخن می‌گوید. این مراحل عبارتند از: ۱- مرحله‌ی افسانه‌ای: در این مرحله کودکان درکی از مفهوم زمان و مکان ندارند، اما نیازشان در این سن مشابه افسانه سرها است.

۲- مرحله‌ی رمانتیک: کودکان در این مرحله درک خود را از استقلال جهان بیرون با مفاهیمی چون زمان تاریخی، تداوم و هم‌مدلی گسترش می‌دهند. آن‌ها خود را در جهانی که در داستان خلق شده حس می‌کنند. ۳- مرحله‌ی فلسفی: این مرحله به صورت گسترش ارتباطات فردی با گذشته شروع می‌شود. دانش‌آموز در این مرحله گذشته را تنها به عنوان یک سری از داستان‌ها در نظر نمی‌گیرد بلکه آن را داستانی بی‌نظیر و پویا می‌پندارد.

۴- مرحله‌ی طعنه‌آمیز: در این مرحله دانش‌آموز متوجه می‌شود که تحلیل حوادث گذشته با تعمیم‌دهی و ایجاد اصول امکان‌پذیر نیست و روش عقلانی مورخان سودمندتر است. در این مرحله فهم دانش‌آموزان

به مرحله‌ی «تاریخ برای تاریخ» می‌رسد. علاقه کودکان و بزرگسالان به فیلم‌های مستند، قصه‌ها و داستان‌های تاریخی به جز درس تاریخ، بیانگر آن است که وقتی حوادث تاریخی در قالب داستان مطرح می‌شود، بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد. داستان‌ها از طریق نمادها با معنی کردن رویدادها، حقایق و شخصیت‌های تاریخی پیام‌هایی به ذهن کودک ارسال می‌کند. این پیام‌ها توسط مهارت‌های فکری کودک مجدداً سازماندهی شده و جریان تخیل آغاز می‌شود. در این‌جا نقش معلم در آموزش تاریخ از طریق داستان به عنوان آگاهی‌دهنده بسیار مهم است.

هم‌چنین در این کتاب مقاله‌ای درباره‌ی خاستگاه قصه‌گویی، تاریخچه‌ی قصه و اهمیت و فواید قصه‌گویی برای فراگیران آورده شده است. نویسنده ادعان می‌دارد که داستان باعث پرورش تفکر خلاق، ایجاد نگرش، تقویت قوه تخیل، رشد تفاهم شناخت شخصیت، است. از این رو قصه‌گویی و قصه‌خوانی به سبب ماهیت و کارکرد اخلاقی تربیتی آموزشی خاص که دارد می‌تواند به طور شایسته حضور باشکوه و به‌یادماندنی خود را در قالب نظام آموزشی و تربیتی حفظ کند. انسان امروز به دلیل ارائه‌ی راه‌های گوناگون و به اقتضای مسائل مختلف، باز شدن گره‌های کور زندگی‌اش را در حکایات، مثل‌ها و... می‌جوید که در نتیجه توجه به آن‌ها به انبساط خاطر و آرامش خواهد رسید. قصه‌گویی، اولین گام در جهت عادت دادن فراگیر به مطالعه است. اگر چه در بدو امر قصه‌گویی کار ساده‌ای است؛ اما به مقدمات و ترتیباتی احتیاج دارد که مهم‌ترین آن آماده‌سازی است. برای این منظور باید نکاتی را رعایت کرد. نویسنده برای قصه‌گویی ۶ روش را بیان کرده است.

در آخر به‌طور خلاصه به وظایف فراگیر اشاره شده است. در پایان کتاب دو مقاله در خصوص ارائه‌ی روش‌های مناسب برای ایجاد نشاط و شور و شوق برای دانش‌آموزان نسبت به درس تاریخ ارائه شده است که یکی از آن‌ها تلاش و تجربه‌های یکی از آموزگاران درس تاریخ در امر آموزش تاریخ است. وی پس از جمع‌آوری نظرهای دانش‌آموزان به ارائه یک راه‌حل موقت که شامل چهار طرح بود پرداخت: ۱- بازی ۲- درست کردن شجره‌نامه ۳- درست کردن اشیای مختلف با گل ۴- بیان داستان در مورد انسان‌های نخستین ۵- ساختن تابلو از چگونگی زندگی انسان‌های نخستین ۶- باستان‌شناسی قرآن ۷- کشیدن نقشه روی طلق و داستان آریایی‌ها ۸- بازدید از موزه ۹- نقشه‌های از طلق مربوط به قلمرو ایران ۱۰- اجرای ایفای نقش ۱۲- شهرشناسی ۱۳- بازی و معما برای تاریخ ۱۴- تشکیل نمایشگاه تاریخ و اجرای کنفرانس.

در انتها باید ادعان کرد نویسنده با گردآوری مقالات متعدد تاریخی به صورت کتاب و با توجه به این‌که تاکنون درباب آموزش تاریخ هیچ کتاب مستقلاً به چاپ نرسیده است، زحمات بسیاری کشیده است. خوشبختانه این مجموعه برای کسانی که به تدریس تاریخ اشتغال دارند، بسیار مفید است. انشاءالله این کار بتواند راه گشایی باشد برای کسانی که دل در گرو سرنوشت نونهالان این مرز و بوم دارند.